

Uchwała¹
z dnia 6 listopada 1991 r.
(W. 5/91)

w sprawie wykładni art. 20 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75)

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie:

Przewodniczący: prezes TK Mieczysław Tyczka

Sędziowie TK: Czesław Bakalarski
Tomasz Dybowski (sprawozdawca)
Kazimierz Działocha
Henryk Groszyk
Wojciech Łączkowski
Maria Łabor-Soroka
Leonard Łukaszuk
Remigiusz Orzechowski
Janina Zakrzewska (sprawozdawca)
Andrzej Zoll

po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 6 listopada 1991 r. wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 20 maja 1991 r. o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art. 20 ustawy z dnia 24.01.91 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75), a mianowicie, czy ustanowione przez ustawę: a) ulgi taryfowe w wysokości 50% przy przejazdach koleją i autobusami krajowej komunikacji samochodowej oraz zwolnienie z abonamentowych opłat telewizyjnych i radiowych, z opłat za 20 telefonicznych jednostek licznikowych miesięcznie oraz 50% ulga za abonament telefoniczny, a także ryczałt energetyczny w wysokości 50% taryfowych opłat za korzystanie z energii elektrycznej, gazowej i ciepłej na cele domowe, obliczony na podstawie norm ilościowych ustalonych przez Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, b) ulgi w opłatach rejestracyjnych od pojazdów samochodowych oraz 50% zniżki w opłacaniu składek na ubezpieczenie obowiązkowe pojazdów samochodowych - obejmują wszystkich kombatantów i inne osoby uprawnione, pod warunkiem, że te ostatnie osoby są jednocześnie emerytami, rencistami bądź inwalidami (art. 20 ust. 2 i analogicznie art. 20 ust. 3), albo tylko inwalidami (art. 20 ust. 4), czy też - obejmują kombatantów i inne osoby uprawnione, ale w sytuacji, gdy zarówno kombatanci, jak i osoby uprawnione są jednocześnie emerytami, rencistami i inwalidami, lub - gdy chodzi o opłaty za rejestrację i ubezpieczenia obowiązkowe samochodów - inwalidami,

- na podstawie art. 33a ust. 1 Konstytucji i art. 11a ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 22, poz. 98 ze zm.)

ustalili:

świadczenia określone w art. 20 ust. 2 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75) przysługują kombatantom i osobom uprawnionym pod warunkiem, że zarazem kombatanci, jak i osoby uprawnione są bądź emerytami, bądź rencistami, bądź inwalidami, zaś świadczenia określone w art. 20

¹ tekst sentencji - Dz.U. Nr 105, poz. 456

ust. 4 wymienionej ustawy przysługują kombatantom i innym osobom uprawnionym pod warunkiem, iż są oni (kombatanci i inne osoby uprawnione) inwalidami.

UZASADNIENIE

Rzecznik Praw Obywatelskich w pierwszej części wniosku zwraca się do Trybunału Konstytucyjnego o dokonanie powszechnie obowiązującej wykładni art. 20 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75), jednakże z drugiej części wniosku wynika, że przedmiotem wątpliwości są jedynie przepisy art. 20 ust. 2 i 4 powołanej ustawy i wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczy tylko tych przepisów. W związku z tym Trybunał Konstytucyjny, trzymając się granic wniosku, dokonał wykładni powołanych przepisów ust. 2 i 4 art. 20 ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego z dnia 24 stycznia 1991 r. (Dz.U. Nr 17, poz. 75).

Z uzasadnienia wniosku wynika, że źródłem wątpliwości są użyte w obu przypadkach sformułowania w następującym brzmieniu: w art. 20 ust. 2 - "kombatantom i innym osobom uprawnionym - emerytom, rencistom i inwalidom... przysługuje", w ust. 4 - "kombatantom i innym osobom uprawnionym - inwalidom przysługują". Wątpliwość polega na tym, że każdy z tych zwrotów może być rozumiany dwojako, a mianowicie według jednej możliwości określenia użyte po myślniku (w ustępie 2 - "emeryci, renciści i inwalidzi", a w ust. 4 - "inwalidzi") należy odnieść tylko do innych osób uprawnionych, według drugiej możliwości określenia te należy odnieść nie tylko do "innych osób uprawnionych", ale również do "kombatantów".

Innymi słowy powstaje pytanie, czy uprawnienia wymienione w art. 20 ust. 2 i 4 dotyczą wszystkich kombatantów, czy tylko kombatantów będących jednocześnie rencistami, emerytami bądź inwalidami (ust. 2) lub będących inwalidami (ust. 4).

Trybunał Konstytucyjny, mając na względzie społeczną wagę zagadnienia, zapoznał się z całością przebiegu prac legislacyjnych w Sejmie i w Senacie nad ustawą, z opinią Prokuratora Generalnego oraz z wyrażonymi w prasie poglądami środowiska kombatanckiego. Szczegółowa analiza tych materiałów pozwoliła Trybunałowi Konstytucyjnemu upewnić się co do intencji ustawodawcy i celów uchwalonej 24 stycznia 1991 r. ustawy.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego - sama wykładnia językowa nie jest wystarczająca dla wyjaśnienia wskazanych wątpliwości. Konieczne jest sięgnięcie również do wykładni systemowej i celowościowej. Szczególne wskazówki płyną z zestawienia przepisów budzących wątpliwości z preambułą oraz art. 2, 4, 10, 12 ust. 2, art. 14, 15, 16 ust. 1, art. 18 ust. 1, art. 19 ust. 1, art. 20 ust. 1 ustawy. Zarówno preambuła, jak i wymienione przepisy traktują w sposób nie budzący wątpliwości jednakowo kombatantów i inne osoby uprawnione.

W preambule, która wyraża intencje ustawodawcy, zostało powiedziane:

"Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje szczególne zasługi dla Polski tych wszystkich obywateli polskich, którzy walczyli o suwerenność i niepodległość Ojczyzny, nie szczędząc życia i zdrowia na polach walki zbrojnej - w formacjach Wojska Polskiego, armii sojusznicznych, a także w podziemnych organizacjach niepodległościowych i w działalności cywilnej - z narażeniem na represje. (...) Kombatantom oraz ofiarom represji należy jest głęboki szacunek wszystkich rodaków oraz szczególna troska i opieka ze strony instytucji państwowych, samorządów terytorialnych i organizacji społecznych. Dając wyraz tym intencjom - uchwała się, co następuje:".

Jak widać, preambuła traktuje kombatantów w ścisłym znaczeniu, jak i inne osoby, które walczyły o suwerenność i niepodległość ojczyzny, oraz osoby represjonowane - z jednakowym szacunkiem i troską. Podobnie czynią to przepisy wyżej powołane.

Przepis art. 2 ustawy określa rodzaje działalności osób w nim wymienionych jako równorzędne z działalnością kombatantów, zaś art. 4 rozszerza działania przepisów ustawy w równym stopniu na osoby represjonowane. Z kolei art. 10 traktuje jednakowo kombatantów i inne osoby uprawnione, gdy chodzi o uprawnienia pracownicze. Wreszcie przepisy art. 12 ust. 2, art. 14, 15, 16 ust. 1, art. 18 ust. 1, art. 19 ust. 1 i art. 20 ust. 1, zamieszczone w rozdziale 4 ustawy, regulującym ochronę zdrowia, pomoc socjalną i inne

uprawnienia, konsekwentnie wymieniają obok siebie kombatantów i inne osoby uprawnione jako uprawnionych jednakowo, gdy chodzi o ochronę socjalną.

Należy również zwrócić uwagę na treść i budowę przepisu art. 20 ust. 3 ustawy. Mówi on o wdowach lub wdowcach pozostałych po kombatantach i innych osobach uprawnionych. Jego budowa podobna jest do struktury przepisów budzących wątpliwości. Mianowicie słowa “emerytom i rencistom” połączone są myślnikiem ze słowem “wdowcami”. Nie budzi na tle przepisu art. 20 ust. 3 żadnej wątpliwości, że określenia “emeryci” i “renciści” odnoszą się nie tylko do wdowców, lecz również i do wdów, chociaż myślnik umieszczony jest między słowami “wdowcom” i “emerytom i rencistom”. Inna interpretacja tego przepisu sprzeczna byłaby z logiką.

Podobnie w art. 2 i 4 myślnik łączy ze sobą nie tylko słowa, między którymi bezpośrednio został umieszczony, ale wyraża myśl, iż nie tylko inne osoby uprawnione, ale również kombatanci powinni spełniać warunek pozostawania emerytem, rencistą bądź inwalidą (ust. 2) albo inwalidą (ust. 4).

Za wskazanym tu kierunkiem wykładni przemawia również wykładnia celowościowa. Przepis ust. 2 przyznaje znacznie szerszy wachlarz przywilejów aniżeli ust. 1. Uzasadnione to jest większą troską o osoby, których dotyczy ustawa, a które na taką zwiększoną troskę zasługują ze względów na swoją społecznie trudniejszą sytuację aniżeli ogół kombatantów i innych osób uprawnionych. Doświadczenie wskazuje, że emeryci, renciści i inwalidzi na ogół pozostają w gorszej sytuacji niż ogół obywateli. Dotyczy to również osób wymienionych w ustawie, a odnosi się w równym stopniu do kombatantów w ścisłym tego słowa znaczeniu, jak i do innych osób uprawnionych.

Z kolei ust. 4 ma na celu dopomóc inwalidom w poruszaniu się samodzielnie, stwarza więc dla nich odpowiednie ulgi. Ponieważ uzasadnieniem wymienionych w ust. 4 ulg jest inwalidztwo, powinno ono dotyczyć nie tylko “innych osób uprawnionych”, lecz również kombatantów.

W świetle tego, co zostało wyżej powiedziane, uznać należy, że uprawnienia określone w art. 20 ust. 2 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75) odnoszą się do tych kombatantów i innych osób uprawnionych, którzy są emerytami lub rencistami bądź inwalidami, a uprawnienia określone w art. 20 ust. 4 wymienionej ustawy dotyczą tylko tych kombatantów i innych osób uprawnionych, które są inwalidami.